

Aan Nelleke die mij zo lief is
en aan mijn kinderen, kleinkinderen
en achter-kleinkinderen die mij zo dierbaar zijn

Hans en Dinie Pol hebben ook dit manuscript in de computer gezet en gecorrigeerd, waarvoor mijn oprechte dank.
De Bijbelteksten in dit boek zijn ontleend aan de Nieuwe Bijbelvertaling (Heerenveen, NBG, 2004).

De Heer is koning, met hoogheid is hij bekleed,
vast staat van oudsher uw troon,
u bent van alle eeuwigheden.

Psalm 93:1,2

We willen dat een koning ons bestuurt en recht over ons spreekt,
voor ons uittrekt en ons voorgaat in de strijd.

1 Sam 8:20

Je kijkt over het land de ontelbaarste keer
In je leven naar waar het ophoudt

Je zegt tegen ons dit is het grensland
Het laatste van de aarde hier om ons heen...

Rutger Kopland. *Toen ik dit zag.*
(Van Oorschot, 2008)

Aan de grenzen van het eindige

*De koningen Saul, David en Salomon
maken de balans op van hun leven*

Herman M. van Praag

DAMON

Herman M. van Praag
Aan de grenzen van het eindige
De koningen Saul, David en Salomon maken de balans op van hun leven

ISBN 978 94 6340 392 4

NUR 700, 730

Trefw: filosofie, religie, cultuurgeschiedenis, Bijbelse personen

Copyright © 2026 Uitgeverij DAMON Eindhoven

Copyright © Herman M. van Praag

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook zonder de voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16B Auteurswet 1912 juncto het Besluit van 20 juni 1974, St.b. 351, zoals gewijzigd bij het Besluit van 23 augustus 1985, St.b. 471 en artikel 17 Auteurswet 1912, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 2060, 2130 KB Hoofddorp). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) dient men zicht tot de uitgever te wenden.

Tekst- en datamining van (delen van) deze uitgave voor het trainen van AI modellen is uitdrukkelijk niet toegestaan.

All rights are reserved, including those for text and data mining, AI training and similar technologies.

Cover: Op de voorzijde van dit boek prijkt een schilderij van koning Salomon, die bezoek krijgt van de koningin van Seba, gemaakt door de Engelse schilder Edward Poynter (1836-1919). Het doch bevindt zich in de Art Gallery of New South Wales (Australië). De koningin komt zich persoonlijk overtuigen van de rijkdom en de wijsheid van koning Salomon. De pracht en de praal aan het hof van de koning zijn onmiskenbaar.

Waarom koos ik van de drie koningen die in dit boek aan het woord komen koning Salomon uit voor de omslag? Omdat hij in Jeruzalem de eerste tempel liet bouwen, eeuwenlang het kloppende hart van het Joodse volk. In de tweede plaats omdat hij (volgens de traditie) de auteur is van de Bijbelboeken Prediker en Job, werken die m.i. qua vorm en inhoud behoren tot de wereldliteratuur.

Zetwerk: Sophia, Eindhoven
Realisatie: Uitgeverij DAMON

Inhoud

Toelichting	11
Deel I	
Klaagzang om Saul, Israëls eerste koning	13
De prelude	15
Het drama	25
Deel II	
David, succesvolle monarch, falende patriarch	63
Koningschap	65
Sauls “kruistochten”	70
Broederstrijd	75
Triomfen	78
Fiasco’s	86
Koningsdrama	96
Deel III	
Salomon, de koning die wijs dacht, maar onwijs deed	99
Geweld	101
Harem	104
Pracht en praal	105
Vermogen	110
Wijsheid	114
Rechtspraak	117
Wijsheids-vorser	118
Zedenprediker	120
Het boek Prediker	121
Het boek Job	126
Hooglied	131
Dieptepunt	133

INHOUD

Deel IV	
Slotwoord	137
 Register	141
Over de auteur	145

Koning Saul begon het proces van de vereniging van de twaalf stammen, maar pas tijdens het koningschap van David en Salomon kreeg Israël vastomlijnde stabiele grenzen.

Het land rijkte volgens 1 Kon 5:1 van de Eufraat in het Noorden, tot aan de grens met Egypte in het Zuiden en het land van de Filistijnen in het Westen. Het zou dan drie maal groter zijn geweest dan het huidige Israël.

Uit: Illustrated Atlas of Jewish Civilization. J. Bacon and M. Gilbert. Royston, Hertfordshire, G.B. (1998).

Toelichting

De traditie heeft van de eerste drie koningen van het oude Israël cliché figuren gemaakt. Saul, de zwaarmoedige, gewelddadige mislukkeling. David, de ideale Koning: geducht veldheer, redder van bedreigden, indrukwekkend van gestalte en daarbij nog dichter en musicus van formaat, een man niet zonder zonden, maar rouwmoedig. Salomon, vóór alles de wijze koning.

De Bijbel lezende, waren ze zo niet. Of beter: ze waren veel meer dan dat. Het waren echte mensen met hun positieve en negatieve trekken, complexe persoonlijkheden. Me baserend op wat er over hen geschreven staat in de Bijbelboeken: Samuel 1 en 2, Koningen 1 en 2, en Kronieken 1 en 2, heb ik getracht het traditionele beeld te retoucheren. Of beter: Ik laat ze dat zelf doen. Ik treed in hun voetsporen en laat ze, vlak voor hun dood, terugblikken op hun leven en de vraag stellen, ben ik degene geweest die ik had willen zijn.

Ik hoop dat dit een meer getrouw beeld heeft opgeleverd van wie die mannen werkelijk geweest zijn.

Deel I

Klaagzang om Saul, Israëls eerste koning

Het koningschap van het oude Israël werd zo'n drieduizend jaar geleden ingesteld, bij "de wil des volks" en, aarzelend, bij de "gratie Gods". Er was een lange, moeizame weg aan vooraf gegaan. Ik beschrijf die, ultra-beknopt, in zes trajecten.

Het eerste traject

Ergens tussen 1400 en 1200 v.d.g.j. wierp het volk der Hebreëen, dat honderden jaren in Egypte slavenarbeid had verricht, dat juk af en vluchtte weg, de vrijheid tegemoet, daartoe aangezet door en onder leiding van een man genaamd Mozes. Van oorsprong een Israëliet, voorbestemd om als zuigeling door de Egyptenaren te worden gedood, maar door een gelukkig toeval gered en opgevoed aan het Egyptische hof¹.

Op een gegeven moment ziet Mozes hoe een Joodse slaaf door Egyptenaren wordt mishandeld. Hij verloochent z'n afkomst niet en doodt de Egyptenaar. Dat werd bekend en Mozes moet vluchten. Hij gaat naar Midjan, een gebied gelegen in de Sinaï woestijn te Oosten van de golf van Suez². Bij een waterput jaagt hij een stel schaapherders weg die de dochters lastig vallen van de priester Jetro. Die neemt Mozes in dienst en de Egyptische prins wordt zo herder van schapen. Hij huwt Jetro's dochter Sippora.

De Midjanieten waren afstammelingen van Midjan, een zoon van Abraham en diens bijvrouw Ketura die hij huwde na de dood van Sara. Abrahams wettige zoon Isaak bleef echter zijn enige erfgenaam. Midjan, evenals zijn andere zonen verwekt bij bij-vrouwen, stuurde hij weg naar "een land in het Oosten"³.

1 Ex 1:22, 2

2 Ex 2:14

3 Gen 25:6

De Midjanieten waren dus loten aan de stam van Abraham, maar afvallige loten. Zij ontwikkelden zich tot roofzuchtige stammen die in de Arabische- en de Sinaï-woestijn rondzwierven en hun eigen goden aanbaden. Later zouden zij zich herhaaldelijk tegen de Israëlieten keren die op weg waren naar het Beloofde Land. Toen de Israëlieten zich eenmaal in dit land gevestigd hadden duurden daar de vijandelijkheden voort

Het tweede traject

Op een gegeven dag dwaalde Mozes met de geiten en de schapen van zijn schoonvader in de buurt van de berg Horeb (Sinaï). Hij rustte uit, zo stel ik me voor, en zag in de verte een doornstruik die brandde, maar niet scheen te verteren. Hij hoorde een stem. Kwam die uit de doornstruik of was het een innerlijke stem? De stem openbaarde zich als de God van Abraham, Isaak en Jakob en gaf Mozes een opdracht: “Ga naar Egypte. Daar leeft jouw volk, de kinderen van Jakob en zij worden daar als slaaf misbruikt en wreed onderdrukt. Ik stuur jou, Mozes, naar Egypte om hen uit de slavernij te bevrijden en voor te gaan op weg naar een land dat ik je zal wijzen, een land dat overvloedig van melk en honing”⁴. De ene mens mag de ander niet als werktuig gebruiken. Slavernij is misdadig. Dat was de boodschap. De eerste oproep van dien aard ooit.

Mozes durft die taak aanvankelijk niet aan en weigert herhaaldelijk op pad te gaan. Tenslotte bindt hij in. De stem zegt: “Ik weet dat de vorst van Egypte het vertrek van de Israëlieten niet zal toestaan, maar daarom zal ik met krachtige hand ingrijpen”⁵.

Samen met zijn oudere broer Aäron verschijnt Mozes voor de Farao⁶. Die weigert zijn slaven vrij te laten en lijkt onverzettelijk. Egypte wordt vervolgens getroffen door een reeks van alsmear zwaarder wordende straffen en tenslotte laat de Farao de Israëlieten gaan.

4 Ex 3:8

5 Ex 3:19-20

6 Ex 5:1

Mozes beseft dat de stem die hij hoorde, inderdaad de stem van de Eeuwige was.

Het derde traject

De Israëlieten vluchtten overhaast de Sinaï woestijn in. Al gauw bereiken zij de berg Horeb (ook wel Sinaï genoemd). Daar aangekomen openbaart de Eeuwige zich aan het gehele volk en legt Hij hun een code voor, overwegend ethisch van karakter, die door het gehele volk wordt aanvaard. Dit zogeheten Convenant wordt de spil waaromheen het Joodse volk zich zal constitueren, die het bijeen zal houden, millennia lang, en een bron van hoop zal worden in bange tijden.

Veertig jaar lang zwerven de Israëlieten onder leiding van Mozes door de Sinaïwoestijn. Het werd een barre tocht. Honger en dorst waren regelmatige begeleiders. Broedervolken boden geen hulp, maar weerstand. De Amelekieten vallen de achterhoede aan waar de zwaksten van het volk zich ophielden. Amalek was een nazaat van Esau, de oudere tweelingbroer van Jacob. Edom is een andere naam voor Esau⁷. Het werd de naam van een koninkrijk gelegen ten Zuiden van Israël. De koning van dat land weigerde de Israëlieten doortocht te verlenen toen zij op weg waren naar het Beloofde Land: Kanaän.

Moab en Ammon, landen gelegen naast Kanaän aan de Oostkant van de Jordaan, keerden zich eveneens tegen de oprukkende Israëlieten. Dit ondanks het feit dat ook de bewoners van die landen stamverwant waren aan de Israëlieten: de Israëlieten afstammelingen van Abraham. De Moabieten en Ammonieten van Lot, de zoon van Abrahams broer Haran.

Koning Balak van Moab werd op een gegeven moment zo bang voor de oprukkende Israëlieten dat hij afgezanten stuurt naar Bileam, een niet-Israëlitische profeet, die woonde in Petor bij de Eufraat in het Noorden van Mesopotamië. Bileam moet de Israëlieten vervloeken, zo vroeg Balak hem. Maar Bileam slaagde hierin niet. In plaats van Israël te vervloeken, zegende hij dat volk.

7 Gen 25:24-26

De Israëlieten bereikten tenslotte de Jordaan ter hoogte van Jericho.

Het vierde traject

Mozes moet de leiding van het volk overdragen aan Jozua, zijn trouwe rechterhand. Mozes mocht het Beloofde Land niet binnengaan, alleen zien vanaf de berg Pisga (Nebo)⁸. Dit was de straf die de Eeuwige hem had opgelegd omdat hij, om het volk van water te voorzien, sloeg op een rots die de Eeuwige hem had aangewezen in plaats van tegen de rots te spreken, zoals de Eeuwige hem had opgedragen. Hij had blijk gegeven de Eeuwige onvoldoende te vertrouwen. Een disproportioneel zware straf!

Jozua trok de Jordaan over en trof een land aan dat niet overvloedige van melk en honing en bovendien niet leeg was, maar bevolkt door Kanaänieten, een verzamelnaam voor een reeks heidense stammen. Bovendien waren ongeveer tegelijkertijd met de Israëlieten de Filistijnen het land binnengedrongen. Zij hadden zich gevestigd in Zuid-West Kanaän, waar zij vijf stadsstaten hadden gesticht: Gaza, Asdod, Askelon, Gat en Ekron⁹.

Waar zij vandaan kwamen is onzeker. Mogelijk uit de Myceense beschaving in Griekenland en waren ze via Cyprus en Egypte Kanaän binnengevallen. Zij hadden een hoog ontwikkelde cultuur, wat van de toenmalige Israëlieten niet gezegd kon worden. Zij dienden vele goden en waren onbekend met de God van Israël.

Jozua voerde oorlog tegen de autochtone bevolking van Kanaän en tegen de Filistijnen, maar was slechts gedeeltelijk succesvol¹⁰. Vooral de Filistijnen bleken en bleven geduchte tegenstanders. Zij hadden zelfs de Ark van het Verbond in handen gekregen¹¹.

8 Deut 3:26-28

9 1 Sam 5:1

10 Jozua 13:1, 11:19

11 1 Sam 5:1

Het vijfde traject

Het lukte de twaalf stammen niet hun onderlinge rivaliteit te overwinnen, zich te verenigen en zo een efficiënte militaire macht te vormen. Als zij overweldigd dreigden te worden en de angst hen om het hart sloeg werd *ad hoc* een militaire leider aangesteld die het gevaar moest zien te keren. Zij werden Rechters genoemd, alhoewel hun taak niet primair juridisch maar militair van aard was. Ook de Rechters waren niet in staat het land definitief in handen te krijgen.

De periode van de Rechters duurde zo'n tweehonderd jaar (ca. 1200 – 1000 v.d.g.j.). De laatste van de reeks was Samuel. Die trad inderdaad ook als rechter op. Jaarlijks maakte hij een rondreis door het land om geschillen te beslechten. Hij was echter veel meer dan een rechter in engere zin. Hij was grootgebracht door Elia, de opperpriester bij het heiligdom Silo waar de Ark van het Verbond werd bewaard totdat deze in de slag bij Eben-Haezer door de Filistijnen werd buitgemaakt en in Asdod terecht kwam¹².

Daar komt nog bij dat Samuel door de Eeuwige als profeet was aangewezen¹³. Zo werd hij een man met groot gezag¹⁴. Maar toen hij oud werd benoemde hij zijn zonen tot rechters over Israël¹⁵. Die waren uit ander hout gesneden dan hun vader: “ze waren op eigen voordeel uit, namen steekpenningen aan en verdraaiden het recht”¹⁶. Samuel had, met hulp van de Eeuwige de Filistijnen wel in bedwang weten te houden en het land tussen Gat en Ekron weten te veroveren¹⁷, maar het was ook na Samuels dood nog steeds oorlog geblazen.

Er traden nu in het Beloofde Land chaotische toestanden op. Er werden afgoden aanbeden. “Iedereen deed wat in zijn ogen goed was”¹⁸.

12 1 Sam 5:1

13 1 Sam 3:20

14 1 Sam 4:1

15 1 Sam 8:1

16 1 Sam 8:3

17 1 Sam 7:13

18 1 Sam 21:25